

GRAD MRTVIH NAD POLJEM ŽIVOTA

Dinko Radić, Igor Borzić, Anamarija Eterović Borzić i Davorka Radovčić: *Grad mrtvih nad poljem života - nekropola gradinskog naselja Kopila na otoku Korčuli* (Zadar 2017.)

Boris Čargo, Vis
boris.cargo@st.t-com.hr

U arheološkim krugovima otok Korčula poznat je od davnina. Ta drevna *Kórkyra mélaina*, kasniji hrvatski *Krkar*, naseljena je od duboke pretpovijesti. Prvi tragovi ljudskog boravka na njoj sežu u paleolitik, a nešto mlađe lovačko/sakupljačke zajednice sa staništem u Veloj spili zasigurno su od svojih predaka baštinile memoriju o kataklizmičkom potapanju jadranske nizine i njenom pretvaranju u današnji duboki sredozemni zaljev.

Od neolitika život na otoku je afirmiran po sasvim drukčijim principima negoli je to bilo u prethodnim razdobljima. Neolitičke zajednice već imaju razvijenu razmjenu s obje jadranske obale; onom bliskijom istočnom i nešto daljom zapadnom. Dočekao je ovaj otok i prvo organizirano doseljavanje grčkih kolonista iz Knida (*Knidos*) u Maloj Aziji, nažalost o ovom pothvatu znamo jako malo, pa tako nije poznat niti položaj naseljavanja ovih ranih kolonista, a kamoli njen izgled. Zahvaljujući grčkim piscima saznajemo i ime ovog otoka, oni nam ga vrlo precizno donose – *Kórkyra*, a da ne bi bilo dvojbi da li je riječ o onoj jonskoj Korkiri, dodaju joj i pridjev - *Kórkyra mélaina*. Kvaliteta zemljišta, pogodna klima, bogati prirodni resursi, glavni su razlozi koji su privukli čovjeka da se nastani na ovom lijepom otoku. Njegovu prisutnost arheološki možemo pratiti od paleolitika neprekidno do današnjih dana. Ova činjenica potvrđuje Korčulu kao jedno od zaista rijetkih mjesta tako dugog kontinuiteta življenja na prostoru današnje Hrvatske.

Antički autori je vrlo precizno zemljopisno pozicioniraju, određujući njen položaj prema rijeci *Naron*, toj velikoj i značajnoj rijeci koja je oduvijek bila sponom Jadrana (Sredozemlja) i srednjebosanskih i dalje panonskih prostranstava. Onako kako je antički pisci precizno pozicioniraju u Jadranu označavajući njenu pomorsku važnost za mornare i trgovce, tako je arheolozi danas pozicioniraju u arheološku točku koja postaje (ostaje) nezaobilazna za izučavanje ne samo dubokih prethistorijskih slojeva već i onih protopovijesnih i antičkih.

Zadnja dva desetljeća arheološka istraživanja na jednom od temeljnih hrvatskih prethistorijskih lokaliteta Veloj spili, otok podižu u sam vrh arheološkog interesa šireg sredozemnog i europskog prostora. No, nisu samo ova istraživanja pobudila stručni i znanstveni interes hrvatskih i inozemnih arheologa, već i recentna istraživanja na prostoru željeznodobnog naselja Kopila.

Nakon ovih uvodnih redaka cilj nam je predstaviti najnovija arheološka istraživanja koja se odvijaju na nekropoli gradinskog naselja Kopila, a prikazana su kroz monografsko djelo „Grad mrtvih nad poljem života. Nekropola gradinskog naselja Kopila na otoku Korčuli“.

Gradinase započela istraživati 2012., financirana sredstvima Ministarstva kulture RH i Općine Blato kao nosioca projekta, a u izvedbi Centra za kulturu Vela Luka, Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru te Muzeja antičkog stakla u Zadru.

Projekt je do sada iznjedrio značajna saznanja o topografiji naselja i njegovom neposrednom okolišu (akropola, podgrađe i nekropola, pristupne komunikacije i sl.), te arheološkim saznanjima o jednom dijelu nekropole, odnosno materijalnim i duhovnim aspektima života.

Ovo gradinsko naselje odavno je poznato u stručnoj literaturi u koju ga je uveo Nikola Ostoić 1878. U knjizi *Compendio storico dell'isola Curzola* donosi opis zidina gradine i pojedinih površinskih nalaza. Kopila se nadalje navodi kao vjerojatno mjesto nalaza korintskih posudica nađenih vjerojatno početkom 19. st.

Knjiga ima zaista originalan naslov „Grad mrtvih nad poljem života“, u kojem se već u samom početku daje okvir o čemu je riječ i na kojem prostoru. Podijeljena je na deset poglavlja.

Nakon uvodneriječi autora, slijedi prvopoglavlje: *Otok Korčula i Blatsko polje*, a potpisuju ga Dinko Radić i Igor Borzić. Autori u ovom dijelu govore o zemljopisnim i geološkim odrednicama Korčule. Uzdizanjem razine mora današnja Korčula postaje otok početkom holocena (oko 10000 g. pr. Kr.), površinski zaprema 276 km², otokom dominiraju vapnenci od kojih je najizrazitiji vapnenački masiv Dubova s najvišim vrhom Klupca. U tom krškom

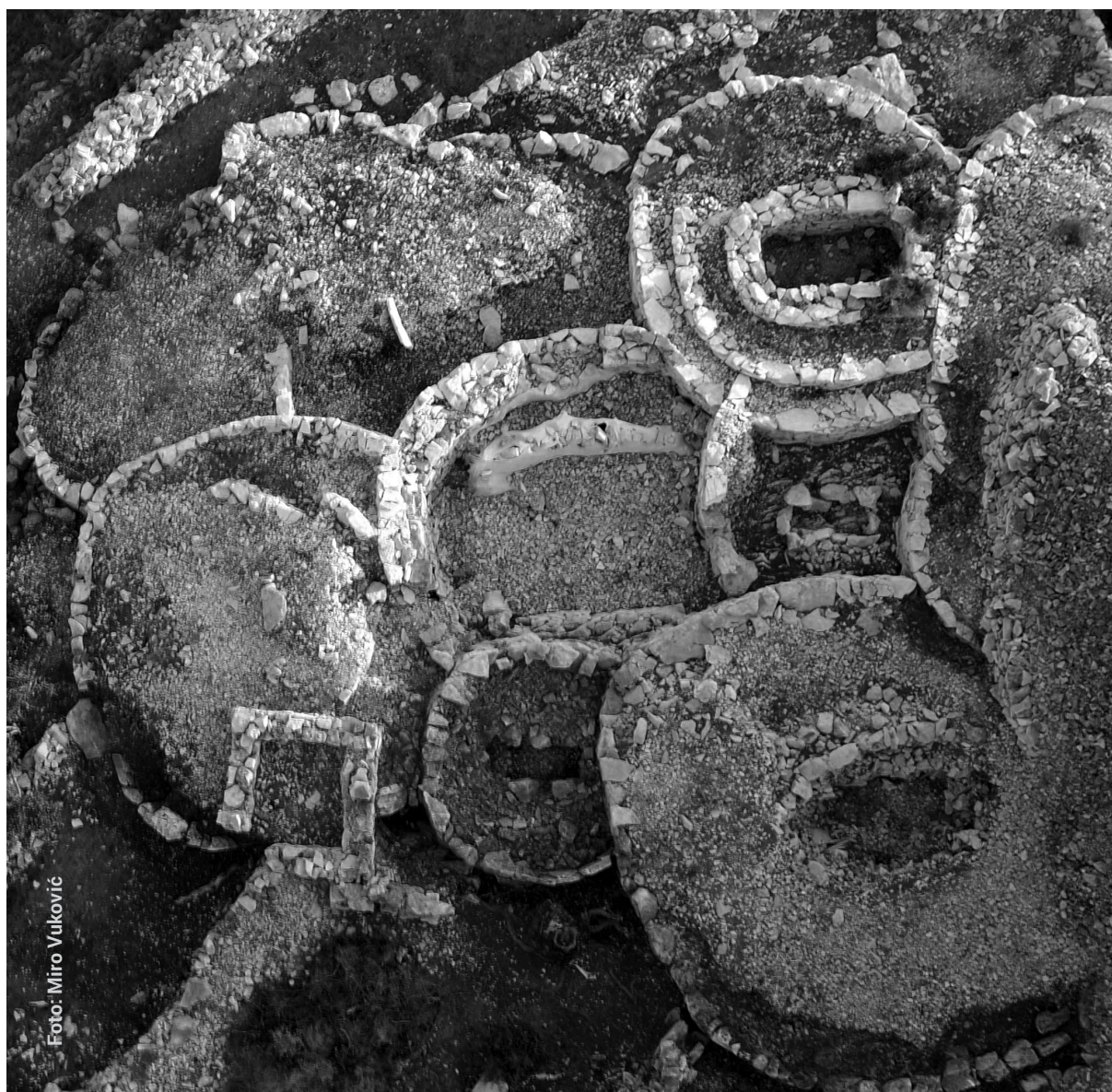

Foto: Miro Vuković

reljefu smjestila su se manja polja koja su oduvijek bila glavna okosnica gospodarske egzistencije otočkih naselja. Otok prekriva 61% šume što ga čini jednim od najšumovitijih na Jadranu. Vodoopskrba je zbog nepostojanja nadzemnih vodotokova, kao i kod ostalih jadranskih otoka, ograničavajući razvojni čimbenik. Voda se tijekom prošlih razdoblja sakupljala u cisternama i brojnim lokvama. Hidronimi su primjetni u priobalnom dijelu što je posljedica cijeđenja vode s viših visinskih kota.

Među poljima, Blatsko polje zajedno s okolnim ravničarskim predjelima površine 9 km² najveća je poljoprivredna površina koja je tijekom povijesti uvijek bila intenzivno iskorištavana. O važnosti polja svjedoče arheološki nalazi koji se ovdje bilježe od neolitika do rimskih gospodarskih objekata, a o njegovom gospodarskom značaju svjedoči i Korčulanski statut, podaci koje su nam ostavili crkveni vizitatori te brojni dokumenti iz novovjekovne i moderne povijesti. Ovo poglavlje zapravo želi čitatelju skrenuti pozornost na važnost polja koje je gospodarska osnova cijelog ovog dijela otoka i resurs koji je poslužio kao temeljna podloga jedne veće stočarsko-ratarske zajednice čije je središte bilo na gradini Kopila, a koja je tema ove knjige.

U drugom poglavlju *Otok Korčula na razmeđi prapovijesti i antike* autori (i ovdje je riječ o D. Radiću i I. Borziću) donose antička vrela počevši od grčkih pisaca i najstarijih spomena Korčule. Vijesti antičkih pisaca vrlo stručno kompariraju i nadopunjavaju s arheološkim ostacima. Korčula je i prvi prostor na tlu naše domovine koji su Grci naselili već u VI. st. pr. Kr. Nažalost, o ovoj naseobini se ne može ništa konkretno reći jer nisu pronađeni nikakvi arheološki ostaci. Krajem IV. ili početkom III. st. pr. Kr. dolazi do osnivanja isejske naseobine u Lombardi, naseobine do danas nepoznatog imena. Osamostaljenje *Isse*, dotadašnje sirakuške kolonije i njeno pretvaranje u glavno jadransko gospodarsko, političko i društveno središte, nakon smrti Dionizija Starijeg, popraćeno je formiranjem njene državnice i osnivanjem potkolonija na srednjodalmatinskom prostoru. U tom razdoblju osniva se i naseobina u Lombardi. Svjedok tih

davnih događanja je i znamenita lumbardska psefizma. Ona nam daje sjajan uvid u postupak osnivanja jedne nove kolonije koju je u ovom slučaju odobrila isejska skupština. Tragovi ove naseobine su prilično oskudni što primjećuju i sami autori. Krajem ovog poglavlja autori uz izvore koji svjedoče o rimskom obračunavanju s lokalnim korčulanskim zajednicama, ponovno uspoređuju povijesna vrela s arheološkim ostacima na pojedinim korčulanskim gradinama i lokalitetima gdje je uočljiv nedostatak materijala s kraja stare ere što korespondira s Oktavijanovim pohodom u ovom dijelu Dalmacije. Čini se da je otok u velikoj mjeri bio populacijski desetkovan i da se život uspostavlja tek s novom erom. Tada se pak kao novi način života i naselja javljaju rustične vile (*villae rusticae*), koje su u vlasništvu rimskih naseljenika. Ovo je pojava koja se uočava na svim srednjodalmatinskim otocima.

Treće poglavlje *Gradinsko naselje Kopila* posvećeno je ovoj korčulanskoj gradini. Ovo poglavlje podijeljeno je na četiri potpoglavlja: *Povijest istraživanja gradine i nekropole Kopila*, *Gradina Kopila – topografska situacija*, *Nekropola gradinskog naselja na Kopili* i *Nekropola gradinskog naselja na Kopili – način ukapanja*. Nakon zemljopisnog smještaja i pozicioniranja gradine Kopila autori opisuju lokaciju gdje je gradina podignuta ističući njen izraziti defenzivni položaj. Gradina je smještena na vrhu brda, udaljena od mora i kopnenih putova s jasnim naglaskom a kontroli Blatskog polja. Kroz spomenuta poglavlja dat je cjelokupan presjek počevši od prvih početaka istraživanja početkom XIX. st. No, unatoč dugom vremenskom periodu istraživanja, vidljivo je kako je nedostajala sustavnost i intenzitet istraživanja kakav ovakav lokalitet zaslužuje. Takvu stručnu pozornost lokalitet je dobio tek zadnja dva desetljeća kada su se na ovom području intenzivirala arheološka reambulacija prostora i istraživanja koja su na svjetlo dana donijela i sjajne nalaze grobnica. Ime gradine, Kopila, po svemu sudeći dolazi od riječi gomila. Ovakvih toponomastičkih primjera na prostoru srednje Dalmacije ima nekoliko. Gradina je smještena iznad Blatskog polja i predstavlja tipično protopovijesno utvrđeno naselje, koje se

sastoji od akropolnog dijela, podgrađa i nekropole. Utvrđeni dio zaprema površinu od cca 1500 m², bedem je sagrađen tako da mu je vanjsko lice bilo od krupnijeg neobrađenog vapnenca, bez tendencije uslojavanja, a zbog čvrstoće i statike zidina, one se sastoje od niza usporednih suhozidova s međuprostorom ispunjenim sitnim nepravilnim kamenjem. Izgleda da je prostor akropole bio nastanjen tijekom starijeg željeznog doba te se iz te jezgre krajem IV. st. pr. Kr. naselje širi južnom pozadinom brda. Na ovim padinama mjestimice se naziru ostaci nekadašnjih naseobinskih struktura kvadratnog tlocrta površine desetak m². No ove arhitektonske strukture, njihovu namjenu i vrijeme gradnje treba arheološki potvrditi. Nekropola dominira širim pejzažom, a formirana je od barem dva manja nukleusa koja su udaljena jedan od drugog pedesetak metara. Dosadašnja istraživanja su na svjetlo dana donijela šest grobnica označenih 0-5, no već sada je vidljivo da će njihov broj biti višestruko veći. Autori su za sada izdvojili dva tipa grobnica; prvi koji je zastupljen grobnicom 5/6, a koji se tlocrtno gledano sastoji od triju koncentričnih ogradnih zidova ovalnog oblika. Ovako građena grobnica dobila je izgled svojevrsnog minijaturnog zigurata. Kod drugog tipa grobnice (G. 2 i 3) postoji samo jedan vanjski ogradni zid, a središnji prostor je ispunjen lomljenim vapnencem. Prostor pravokutnog oblika u središtu grobnice na kojem su polagani pokojnici redovito je definiran niskim zidićem građeni od pravokutnih kamenih blokova. Nad ovim tipom grobnice bila je nabacana hrpa kamena. U spomenutim grobnicama ukapanje se vrši inhumacijom i to je jedini pogrebni obred ukapanja za vrijeme cijelog vremena njihova korištenja. Ovakav pogrebni obred svojstven najvećoj većini dalmatinskih protopovijesnih lokaliteta, prisutan je i na susjednoj jadranskoj obali, primjerice u Mesapiji. Jedna od glavnih karakteristika je da se u grobnicama vrši višekratno ukapanje. I u ovoj karakteristici nekropola Kopile je slična drugim istovremenim lokalitetima. Višekratno ukapanje u grobnicama prisutno je i u *Issi*, grčkom gradu iz kojeg je i posredstvom kojeg je, kako će se vidjeti poslije, u Kopilu pristigla većina pokretnog arheološkog materijala. Na dnu grobnica, poput

onih u *Issi*, nalazi se sitni morski šljunak. Ovakav običaj primjetljiv je u nekropoli gradine Žaganj dolac na Braču. Autori primjećuju kako je ovaj običaj nasljeđe iz ranijih epoha. Grobni prilozi su raznovrsni; srebrni, brončani, stakleni i jantarni nakit, oružje, posebno koplja. Helenističko posuđe je posebno bogato zastupljeno. Kako su grobovi korišteni za višekratna ukapanja, uočljivo je da su koštani ostaci prethodnih ukopa zgurani u jednu stranu grobnice kako bi se dobio prostor za polaganje novog ukopa.

U četvrtom poglavlju *Keramički nalazi* obrađuju se predmeti ove kategorije. Upravo je ta vrsta nalaza privukla ranu pozornost stručnjaka na ovaj lokalitet. Autor poglavlja je Igor Borzić koji obradu keramičkog materijala započinje s nalazima korintskih aribala, enohoje i alabastrona pronađenih na Kopili još u XIX. st. Ova, iako ne tako brojna keramička građa, jako je važna jer nam pokazuje prve doticaje Grka s Korčulom i Jadranom općenito već od kraja VII. i VI. st. pr. Kr. Iz istog razdoblja su i nalazi južnoitalske daunske geometrijske keramike, koji svjedoče o kontaktima naše istočne jadranske obale sa susjednom zapadnom. Glavnina keramičkih oblika pronađenih na nekropoli datirana je od IV. do I. st. pr. Kr. Riječ je o nekoliko stotina helenističkih keramičkih predmeta među kojima dominiraju skifi (*skyphos*) i kantari (*kantharos*). Od drugih oblika javljaju se olpe (*olpae*), enohoje (*oinochoe*), guti (*guttus*), unguentariji (*unguentarium*), lekiti (*lekythos*), soljenke, zdjelice i dr. Posude su pronađene i cjelovite i fragmentirane katkada zgurane na hrpe, što je po svemu sudeći rezultat višekratnog korištenja grobnica. Keramički materijal pokazuje da je riječ o uvezenim posudama s prostora Apulije i susjedne *Isse*. Vidimo da na Kopilu stižu materijali iz velikih lončarskih središta poput Tranata (*Taras*) i Canose (*Kanuzion*). Keramičke posude iz ovih središta dominirat će ne samo na prostoru Kopile, već i na susjednim otocima Visu i Hvaru, sve do trenutka kada će grčki gradovi *Issa* i *Faros* započeti s vlastitom lončarskom proizvodnjom i preuzeti primat na tržištu istočne jadranske obale.

Pronađenu keramiku s Kopile može se podijeliti na nekoliko većih stilskih skupina: najraniji

materijal pripada crno premazanom posuđu iz druge polovine IV. st. pr. Kr., dok u najvećoj mjeri prevladavaju primjerci *Gnathia* keramike. Ovdje je riječ o nekoliko stotina primjeraka proizvedenih u apulskim radionicama Kanuzija i o isejskoj *Gnathia* keramici. Od kanuzijskog materijala prevladava kasno kanoška proizvodnja III. st. pr. Kr., a od oblika dominiraju skifi. I među isejskim materijalom dominiraju skifi, žlijebljene i glatke površine tijela, izrađeni u III. i II. st. pr. Kr. Helenistička keramika s nekropole Kopila svojom brojnošću i kvalitetom uvelike obogaćuje saznanja o cirkulaciji ove vrste predmeta na čitavom istočnojadranskom prostoru od IV. do I. st. pr. Kr. Lokalno posuđe grube fature, po tehnološkim i stilskim odlikama jasno pokazuje odlike željeznodobne tradicije. Glina od koje je izrađena miješa se s usitnjenim vapnencem, od oblika prevladavaju različiti oblici lonaca i velikih zdjela, a ukras se svodi na površinsko apliciranje vrpce ukrašenih utiskivanjem prstiju.

Peto poglavlje *Metalni nalazi* potpisuje Dinko Radić. Većina metalnih nalaza potječe iz grobnih cjelina i to grobnica 3 i 4., a primjetna je njihova slaba očuvanost posebno željeznih predmeta. Od nakita prevladavaju fibule, naušnice, narukvice, lančići, različite aplikacije i novac koji je uvijek u pravilu probušen kako bi bio u funkciji privjeska. Svi nakitni oblici izrađeni su od bronce i srebra. Donja granica datiranja nakitnih oblika (kao i egzistiranje gradine) određena je Oktavijanovim pohodom na prostor Ilirika 30-tih godina I. st. pr. Kr. Od oružja koje čini također veliki dio metalnih predmeta, pronađen je olovni projektil (*glans*) za praćku, veća količina metalnih ulomaka koji se prema ostacima identificiraju s kopljima, sulicama, mačevima i kacigom. Veliki problem s određivanjem njihovog izgleda i broja zadaje to što su veoma fragmentirani te nije moguće po tom pitanju ništa konkretno zaključiti. No, čini se kako je svaki odrasli muški ukop kao prilog imao (barem jedno) koplje. Ulomci kacige koji su sačuvani upućuju na to da je riječ o grčko-ilirskom tipu koji autor datira u sredinu III. st. pr. Kr.

Stakleni predmeti su obrađeni u šestom poglavlju kojeg potpisuje Anamarija Eterović Borzić. Ovdje je riječ o radu u kojem se raspravlja

o helenističkom staklenom nakitu u svim njegovim aspektima: donosi se njihova tipologija, tehnološke karakteristike, za svaki primjer navodi se provenijencija i rasprostranjenost oblika te moguće apotropejsko značenje. Nakitni oblici se detaljno kompariraju sa sličnima na našim, ali i inozemnim lokalitetima. Slični stakleni nakit pronađen je na lokalitetima protopovijesnih zajednica na Jadranu i bližem priobalju, što pokazuje da su te domorodačke populacije široko prihvatile ovu vrstu nakita. Stakleni nalazi s Kopile uvelike pomažu da se sagledaju društveno-ekonomski odnosi protopovijesne zajednice koja je nastanjivala Kopilu. Autorica studiju započinje detaljnom obradom male staklene pločice pronađene još sredinom XIX. st. Riječ je o staklenoj pločici izrađenoj od mozaičnog stakla s prikazom sirene u skoku uz biljno-životinjsku dekoraciju i volute. Ovaj značajan spomenik nije do sada bio detaljnije razmatran u stručnoj literaturi, pa je njena analiza utoliko vrednija. Pločica nije sačuvana u cjelovitom obliku pa se ne može u potpunosti steći uvid u kompoziciju prikaza. Ipak, mnoge odlike na njoj ukazuju da je vjerojatno izrađena u VI. st. pr. Kr., na prostoru Egipta. No, kako i sama autorica primjećuje moguća je i njena nešto kasnija datacija. Ostale staklene perlice može se podijeliti u nekoliko oblika: prstenaste, cilindrične, kuglaste, perle s granulama u dva ili tri reda, u obliku kalema, sferično ovalnog oblika, perle s očima, šiljati privjesci i dr. Svi ovi oblici javljaju se u različitim bojama, prozirni i neprozirni. Provenijencija spomenutog staklenog nakita vezuje se uz različite točke Sredozemnog bazena; od istočnosredozemnih obala, Egipta, sjevernoafričke obale do sjeverne Italije.

Nastavno na ovu studiju, autorica potpisuje i sljedeće poglavlje *Jantarni nalazi*, u kojem obrađuje predmete sličnog karaktera onim prethodnim. Kao i u prethodnom poglavlju, autorica donosi zemljopisni okvir najvećih jantarnih nalazišta sjeverne Europe, prije svega baltičkog prostora. Potom se osvrće na etimologiju imena, antičke izvore, mitološku pozadinu i ulogu Jadrana u distribuciji jantarne sirovine. Predmeti od jantara na Kopili nisu brojni, a javljaju se u tri inačice: prstenasti, sferično-ovalni i cilindrični.

To su zapravo općenito najjednostavniji i najrasprostranjeniji jantarni oblici. Svi predmeti s Kopile kronološki se svrstavaju od kraja IV. st. pr. Kr. do kraja I. st. pr. Kr.

Vrlo vrijednu studiju *Antropološka analiza*, potpisuje Davorka Radovčić. Antropološkoj analizi koštanih ostataka s nekropola u posljednje se vrijeme pridaje sve više značaja. Bez toga zapravo i nije moguće steći cjelovit uvid o životu jedne zajednice. Koštani ostaci nekropole na Kopili su nažalost u jako lošem stanju, fragmentirani u velikom broju slučajeva i dijelom potpuno uništeni. Više je razloga tome, a jedna od njih je svakako uz višekratno korištenje grobnica. Nakon početnog kraćeg osvrtu na povijest istraživanja sličnih nekropola na jadranskom prostoru, autorica započinje s detaljnim opisom stanja grobnica i koštanih ostataka u njima. Iz toga je vidljivo kako je u nekim grobnica (G. 1) ukopano najmanje 108 djece, dok je u drugim grobnicama taj broj manji, ali je svako primjetno da se i u njima nalazilo više individua. Autorica je za svaku grobnicu procjenjivala najmanji broj kostura pa je njihov realni broj vjerojatno podcijenjen, a procjena broja pokojnika je okvirna a ne apsolutna. U nekim slučajevima moguće je bilo izvršiti spolnu diferencijaciju, a na temelju grobnih priloga vidljiva je i razlika u društvenom statusu. Skupni ukop djece perinatalne dobi nije do sada registrirani pogrebni običaj kod indigenih zajednica južnojadranskih prostora. S obzirom na broj djece ukopane u jednoj grobnici, autorica izvodi pretpostavku kako je cijela zajednica zajedno ukapala novorođenčad, dojenčad i djecu. Ovo naravno ukazuje na specifičan odnos zajednice prema djeci ovako mlade dobi. Primjer nekropole na Kopili i spomenute grobnice jedinstven je unutar južnodalmatinskih, ali i nekropola šireg jadranskog prostora, te nam daje uvid u poseban odnos društva prema najmlađim članovima ove zajednice od III. do I. st. pr. Kr.¹

Slijedi *Zaključak* kojeg potpisuju Dinko Radić

¹ Ova publikacija je tiskana u proljeće 2017., a iskapanja na nekropoli Kopila tijekom ljeta iste godine otkrila su još jednu grobnicu s ostacima približno 150 djece neonatalne starosti pa će buduće analize biti dijelom usmjerene prema dobivanju preciznije genetske i demografske slike zajednice (za podatke zahvaljujem istraživačima).

i Igor Borzić u kojem se sažima sve do tada rečeno. Rezultati istraživanja ovog lokaliteta važni su jer pružaju sasvim novi pogled na snagu korčulanske protopovijesne zajednice i položaj indigenog stanovništva južnojadranskog područja u trenucima prodora grčkih kolonista.

Djelo završava s desetim poglavljem *Katalog* u kojem autori tipološki opisuju grobnice i kataloški popisuju predmete pronađene u njima. Za sve predmete donesena je slika uz dimenzije, opis, dataciju i provenijenciju. Na samom kraju donesena je bibliografija korištene literature.

Monografija koja je pred nama plod je recentnih arheoloških istraživanja koja se odvijaju na iznimno značajnom lokalitetu Kopila. Prigodom radova istraživači su se suočili s prilično zahtjevnom situacijom na terenu obraslom makijom i borovom šumom. Cijeli sklop grobnica bio je prekriven kamenom gomilom i recentnim suhozidovima ispod kojih se nalazila sepulkralna konstrukcija izgrađena na isti način. Trebalo je iskusan oko istraživača i pravilna metodologija iskopa kako bi se uspješno pristupilo istraživanju, a da se pritom greškom ne podignu arheološki bitne konstrukcije. Istraživači su posao obavili sjajno i upravo je ova monografija jasan rezultat tog istraživanja.

U gore prikazanom djelu vidimo kako su autori vrlo precizno i znalački svojim radovima napravili presjek kroz cijelu nekropolu i nalaze u njima. Njihovim djelom dobili smo jedan zaokruženi rad o značajnom lokalitetu koji će biti od velike pomoći svima koji se bave ovom problematikom. Svi radovi su pisani vrlo jasno bez nepotrebnih ponavljanja, korištenjem najnovije stručne literature koja se posljednjih godina objavljuje u radovima slične tematike. Raznorodni radovi vrlo su vješto složeni u zajedničku cjelinu kako bi se dobila zaista zaokružena slika nekropole i naselja jedne indigene protopovijesne zajednice. Također djelo je izdano dvojezično što omogućava da ne samo hrvatska već cjelokupna arheološka javnost bude upoznata s rezultatima istraživanja. I u ovom segmentu vidimo kako se dobro promišljalo tiskanje monografije.

Prostorna organizacija nekropole sastavljene od barem desetak međusobno spojenih nepravilno potkovičastih grobnih parcela za sada nema potvrđene analogije na istočnojadranskom prostoru. Veličina i način gradnje svake od njih govori nam kako je ova zajednica naseljena na ovom prostoru bila dobro organizirana i uređena, a prema grobnim prilozima i bogata.

Rijetkost je da se objavi ovako opsežan katalog, a da su arheološki radovi još u tijeku, pa je za očekivati kako će s nastavkom istraživanja doći i do novog koji će vjerujemo pojasniti i dati odgovore na ona pitanja za koja sada to nije bilo moguće.

Autori su na najbolji način prezentirali gradinsko naselje Kopila i njenu nekropolu koja je iznimno važna za sagledavanje povijesnih i kulturnih interakcija indigenog stanovništva s grčkim i kasnijim rimskim kolonizatorima istočne obale Jadrana.

Ovdje smo nastojali u najkraćim crtama predstaviti vrijednu knjigu *Grad mrtvih nad poljem*

života. Nekropola gradinskog naselja Kopila na otoku Korčuli. Sadržaj knjige bit će koristan za struku i znanost, a način na koji je knjiga koncipirana i pisana čini je zanimljivim štivom široj čitalačkoj publici.

Arheološki radovi nisu predstavljeni javnosti samo kroz spomenuto djelo već i kroz izložbu koja je prvo postavljena u zadarskom Muzeju antičkog stakla, a zatim i u viškoj Arheološkoj zbirci gdje je realizirana u suradnji s Arheološkim muzejem u Splitu. Autorica izložbe je viša kustosica Muzeja antičkog stakla u Zadru Anamarija Eterović Borzić.

U oba naša jadranska grada izložba je bila iznimno posjećena što je vjerujem dobar pokazatelj da je sve predmete nužno potrebno trajno izložiti u Blatu, jer je opisan arheološki materijal sjajna podloga i može biti zdravi embrio začetka jednog novog muzeja koji će krasiti vizure gradića, a materijalom u njemu uvelike obogatiti ne samo korčulansku kulturnu baštinu već i baštinu cijele naše Domovine.

